

57
НЗ4

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
НАУКОВО-ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том VII

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1959

Мацілінський О., Причинка до пізнання орнітофауни Кедриногого заповідника під Яйцем, рукопис, бібл. Ін-ту зоол. АН УРСР, 1938.

Портенко Л. А., Очерк фауни птиц Западного Закарпатья, Сборник статей памяти акад. П. П. Сушкина, М.—Л., 1950.

Страутман Ф. И., Птицы Советских Карпат, К., 1954.

Dunajewski A., Przyczynek do znajomości fauny Czarnohory, Ptaki (Aves), Instytut badawczy lasów Państwowych, Seria A, № 8, Warszawa, 1935.

Frydrychewycz J., Ptaki zebrane w południowowschodniej części Karpat polskich, Instytut badawczy lasów Państwowych, Serja A, № 7, Warszawa, 1935.

Pietruski S. K., Verzeichniss der Vögel Galiziens, Wiegmanns Archiv f. Naturg., I, 1840.

Wodzicki K., Wycieczka ornitologiczna w Tatry i Karpaty Galicyjskie w czerwcu 1850, Leszno, 1851.

Zawadzki A., Fauna der galizisch-bukowinischen Wirbeltiere, Stuttgart, 1840.

ОЧЕРК ОРНИТОФАУНЫ СОВЕТСКИХ КАРПАТ

Ф. И. Страутман

Резюме

Отмечаются специфические черты орнитофауны Восточных Карпат, вместе с тем подчеркиваются глубокие и разнообразные взаимные связи и взаимоотношения, существующие между фауной птиц горной страны и соседних низменностей.

Выявляются подвидовой эндемизм некоторых птиц Карпат, обедненность таежного комплекса, значение горной дуги как границы ареалов многих европейских подвидов широко распространенных видов.

Изучение распространенных в Восточных Карпатах оседлых и гнездящихся птиц позволило классифицировать их ареалы и установить 14 типов ареалов, иллюстрирующих не только характер распространения, но и формы связи отдельных видов с условиями существования, их экологическую пластичность.

BIRDS OF THE SOVIET CARPATHIANS

F. I. Strautman

Summary

The author notes the specific features of the East Carpathian ornithofauna, stressing the profound and changeable interrelationships and mutual interactions existing between the birds of the highlands and the adjacent lowlands.

The subspecific endemism of certain Carpathian birds is noted, as well as the growing paucity of the taiga complex; the significance of the mountains as a boundary if the areas of many European subspecies of widespread species is emphasized.

A study of the settled and nesting birds which are widespread in the East Carpathians permits classifying their ranges and establishing 14 types, reflecting not only the nature of the distribution, but also the forms of the connection of various species with the environmental conditions and their ecological plasticity.

ДО ФАУНИ ГАМАЗОВИХ КЛІЩІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ УРСР

І. І. Турянін

Фауна гамазових кліщів Закарпатської області докладно не вивчена. В одній з акарологічних праць про кліщів Угорщини Карпелес (1892) наводить 29 видів гамазових кліщів, з яких лише п'ять вказуються для Чорногори (Українські Карпати). У найбільш повних зведеннях по фауні кліщів Угорщини (Яблонівський, 1900) та Чехословаччини (Шторкан, 1930), до складу яких входила колись Закарпатська область, також немає даних про видовий склад гамазових кліщів цієї області.

У 1947—1950 рр. експедиції Академії наук Української РСР вивчали фауну Закарпатської області. В експедиціях брали участь також паразитологи. В результаті досліджень було опубліковано кілька повідомлень (Ємчук, 1952; Юркіна, 1952). Але в них фауна гамазових кліщів не висвітлена. С. П. Піонтовська, П. О. Руських та Д. С. Айзенштадт (1955) опублікували результати вивчення ектопаразитів комахоїдних та гризунів Закарпаття. В їх повідомленні наведено вісім видів гамазових кліщів. Деякі дані про фауну гамазових кліщів Закарпаття можна знайти також в інших працях (Бреgetова та інші, 1955; Бреgetова, 1956). В нашому попередньому повідомленні (Турянін, 1955) для фауни Закарпатської області було вказано 22 види гамазових кліщів. В результаті дальшого опрацювання колекції* ми встановили у фауні Закарпатської області ще 22 види кліщів, відомості про яких наводяться нижче.

Паразитиди — Parasitidae

1. *Parasitus* sp. Одна дейтонімфа самка знайдена у гнізді берегової ластівки на околиці м. Сваляви 21. VIII 1954 р.

* Видовий склад кліщів визначила Н. Г. Бреgetова (Зоологічний інститут АН СРСР).

2. *Pergamasus* sp. Два екземпляри виявлені на сірій полівці, здобутій на посіві пшениці в околицях с. Великі Ком'яти 18. V 1954 р.

3. *Eugamasus* sp. Один екземпляр знайдений на польовій миші, здобутій в чагарнику на сінокоших луках в околицях м. Сваляви 15. VIII 1952 р.

Неопаразитиди — Neoparasitidae

4. *Ologamasus* sp. Один екземпляр знайдено на лісовій миші, здобутій у чагарнику біля р. Боржави в околицях с. Великі Ком'яти 13. V 1954 р.

Вейгаїди — Veigaiidae

5. *Veigaia nemorensis* (C. L. Koch.). Дві самки знайдено у гнізді лісової полівки в дубово-буковому лісі в околицях Ужгорода 27. IX 1953 р.

Аскаїди — Ascaidae

6. *Euryparasitus emarginatus* (C. L. Koch.). Чотири дейтонімфи виявлено на польовій миші, здобутій на посіві пшениці біля с. Мале Березне 26. VII 1954 р.

7. *Cyrtolaelaps mucronatus* (G. et R. Cap.). Одна дейтонімфа виявлена на шурі, здобутому в господарській будівлі в Ужгороді 15. XII 1954 р.

8. *Garmania pygmaeus* (Müll.). Одна самка знайдена на кроті, здобутому в саду на околиці Ужгорода 27. X 1953 р.

Лелаптиди — Laelaptidae

9. *Hypoasois murinus* Strandtm. et Men. В масі знайдено у гнізді берегової ластівки на березі р. Латориці в околицях м. Сваляви 21. VIII 1954 р.

10. *Androlaelaps sardous* Berl. Дві самки виявлено на жовтогорлій миші, здобутій в буковому лісі в околицях с. Мале Березне 13. VI 1954 р., і одну самку — в гнізді лісової полівки в дубовому лісі в околицях Ужгорода 27. IX 1953 р.

11. *Haemolaelaps casalis* (Berl.). Дві дейтонімфи самки знайдено у гнізді берегової ластівки на березі р. Латориці в околицях м. Сваляви 21. VIII 1954 р.

12. *Laelaspis astronomicus* Berl. Дві самки виявлено на шурі, здобутому в Ужгороді в будівлі 29. IX 1952 р.

13. *Iphidosoma fimetaria* (Müll.) Один екземпляр виявлено на сірій полівці, здобутій у с. Горянах під копицею соломи 16. IX 1952 р.

14. *Hyperlaelaps arvalis* (Zachv.). Три самки знайдено на звичайній полівці, здобутій в чагарнику серед посівів в околицях с. Мале Березне 3. VII 1954 р.

Гемогамазиди — Haemogamasidae

15. *Haemogamasus hirsutus* Berl. Один самець знайдений на жовтогорлій миші, здобутій в буковому лісі в околицях с. Мірчи 12. VI 1952 р. Одна дейтонімфа самка виявлена на лісовій полівці, здобутій в заростях чагарників в околицях с. Дубриничів 6. VII 1953 р.

16. *Haemogamasus hirsutosimilis* Willm. Три самки виявлено на лісовій полівці, здобутій в ялиновому лісі в околицях с. Ставне 14. VIII 1953 р.

Ліпонісиди — Liponyssidae

17. *Ornitynyssus bacoti* (Hirst). Дві самки знайдено на шурі, здобутому в житловому будинку в Ужгороді 23. XII 1953 р.

18. *Ornitynyssus sylviarum* (Cap. et Fanz.). Чотири самки знайдено на терновому сорокопуді, здобутому в чагарнику серед поля в околицях м. Мукачева 25. VIII 1954 р.

19. *Hirstionyssus carnifex* (Hirst). * Знайдений на кротах, здобутих в різноманітних стаціях від річкових долин до субальпійських лук включно. У колекції є кліщі з усіх районів області.

20. *Hirstionyssus criceti* (Sulz). В масі знайдено на хом'яках, здобутих в околицях с. Великих Геївців біля дамби р. Латориці 5. V 1956 р.

Ринонісиди — Rhinonyssidae

21. *Neonyssus* sp. I et sp. II. Десять самок знайдено у носовій порожнині дикого голуба, здобутого в околицях м. Сваляви 28. VII 1953 р.

22. *Neonyssus* sp. Три екземпляри знайдено у носовій порожнині соловейка, здобутого в околицях м. Сваляви 21. VII 1953 р.

ЛІТЕРАТУРА

Брегетова Н. Г., Гамазовые клещи (Gamasoidea), Изд-во АН СССР, М.—Л., 1956.

Брегетова Н. Г., Буланова-Захваткина Е. М., Волгин В. И., Дубинин В. Б. и другие, Клещи грызунов фауны СССР, Изд-во АН СССР, М.—Л., 1955.

Брегетова Н. Г., Клещи, паразитирующие в носовой полости птиц, Паразитологический сборник Зоол. ин-та АН СССР, т. XIII, 1951.

Брегетова Н. Г., Клещи рода *Bdellonyssus* Fonsesca (Gamasoidea, Liponyssidae), Труды Зоол. ин-та АН СССР, т. XIII, 1953.

Брегетова Н. Г., К фауне гамазовых клещей Дальнего Востока, Паразитологический сборник Зоол. ин-та АН СССР, т. XV, 1953.

Бэкер Э., Уартон Г., Введение в акарологию (перевод с английского А. А. Земской), М., 1955.

Ємчук Є. М., Кліщі Ixodidae Східних Карпат і Прикарпаття, Паразити і паразитози свійських і промислових тварин, Праці Ін-ту зоол. АН УРСР, т. VIII, 1952.

* У попередньому повідомленні (Турянin, 1955) кліщі цього виду зазначені як *Hirstionyssus* sp.

Пионтковская С. П., Русских П. А., Айзенштадт Д. С., К фауне эктопаразитов мышевидных грызунов и насекомоядных Закарпатья, Вопросы общей краевой и экспериментальной паразитологии и медицинской зоологии, т. IX, 1955.

Турянин И. И., К фауне гамазовых клещей Acarina, Gamasoidea Закарпатской области, Науч. зап. Ужгород. гос. ун-та, т. XI, 1955.

Юркіна В. І., Блохи Arhapiptera Східних Карпат, Паразити і паразитози свійських і промислових тварин, Праці Ін-ту зоол. АН УРСР, т. VIII, 1952.

Jablonsky J., Fauna regni Hungariae, III, Artropoda, Acyrina, Budapest, 1900.

Karpelles L., Adalekok magyarorszag atka-faunajahoz, Matematikai es természettudományi közlemenyek, XXV, 3, Budapest, 1892.

Storkan J., Zivocisstvo Republiky Ceskoslovenske, Cesko-slovenska vlastiveda, I, Priroda, Praha, 1930.

К ФАУНЕ ГАМАЗОВЫХ КЛЕЩЕЙ ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ УССР

И. И. Турянин

Резюме

Фауна гамазовых клещей Закарпатской области изучена не полностью. Разрозненные сведения о видовом составе гамазид Закарпатья можно обнаружить в старой венгерской и в отечественной литературе (Брегетова и другие, 1955; Брегетова, 1956; Емчук, 1952; Карпелес, 1892). Нами для фауны Закарпатья зарегистрировано 44 вида гамазид. Этот список еще далеко не полный. Эпидемиологический и эпизоотологический интерес представляют *Dermanyssus gallinae*, *Ornitoonyssus bacoti*, *Ornitoonyssus sylviarum* и другие виды, широко распространенные не только в Закарпатье, но и за его пределами.

ON THE FAUNA OF GAMASIDAE TICKS IN THE TRANSCARPATHIAN REGION OF THE UKRAINIAN SSR

I. I. Turyanin

Summary

The fauna of the Gamasidae ticks of the Transcarpathian region has been incompletely studied. Isolated data on the specific composition of Transcarpathian Gamasidae may be found in the old Hungarian and native literature (Bregetova and others, 1955; Bregetova, 1956; Yemchuk, 1952; Karpeles, 1892). 44 species of Gamasidae species have been recorded for the Transcarpathians in this paper. Of epidemiological and epizootological interest are *Dermanyssus gallinae*, *Ornitoonyssus bacoti*, *Ornitoonyssus sylviarum* and other species, widespread not only in the Transcarpathian region but beyond its borders.

БОТАНІКА

ОГЛЯД РОДІВ GRIMMIA ТА DRYPTODON БРІОФЛОРИ УРСР

В. М. Мельничук

У зв'язку з початком видання Інститутом ботаніки АН СРСР «Флори листяних мохів СРСР» та підготовкою видання Інститутом ботаніки АН УРСР «Флори мохів УРСР» виникла необхідність критичного перегляду гербарних матеріалів і опублікованих зведень по листяних мохах окремих районів УРСР.

В статті подається критичний огляд представників родів *Grimmia* і *Dryptodon* бріофлори УРСР. Огляд складено на основі опрацювання матеріалів бріологічних гербаріїв наукових ботанічних установ Києва і Львова та літературних джерел. Опрацювання показало, що ряд видів згаданих родів помилково потрапив у відомий з літературних джерел інвентар флори листяних мохів УРСР, деякі ж види залишались невідомими. Не підтвердились вказівки про поширення в УРСР *Grimmia unicolor*, *G. tergestina*, *G. elongata*, *G. patens*, *Dryptodon atratus*. Вказівка про знаходження високогірного виду *Grimmia apiculata* на відносно малій висоті викликає сумнів, проте відсутність гербарного матеріалу не дозволяє зробити остаточного висновку з цього питання, тим більше що випадки значного зниження гірських видів можливі і відомі. Невідомою залишалася *Grimmia tergestinoides* Culm. Обсяг родів приймається за Леске (1930). Райони поширення окремих видів подаємо за «Флорою УРСР»*.

* Зак. Л. — Закарпатські ліси; К. Л. — Карпатські ліси; Пр. К. — Прикарпатські ліси; Р. Л. — Розтоцькі ліси; О. Л. — Опільські ліси; З. П. — Західне Полісся; П. П. — Правобережне Полісся; Л. П. — Лівобережне Полісся; В. Л.-С. — Волинський Лісостеп; З. Л.-С. — Західний Лісостеп; П. Л.-С. — Правобережний Лісостеп; Л. Л.-С. — Лівобережний Лісостеп; Д. Л.-С. — Донецький Лісостеп; П. З.-Л. С. — Правобережний злаково-лучний Степ; Л. З.-Л. С. — Лівобережний злаково-лучний Степ; П. З. С. — Правобережний злаковий Степ; Л. З. С. — Лівобережний злаковий Степ; Кр. Г. — Кримські гори; П. Б. К. — Південний берег Криму.

ЗМІСТ

Палеонтологія

П. П. Балабай, До вивчення птераспид нижнього девону Поділля. Повідомлення I	3
С. І. Пастернак, С. П. Коцюбинський, Велетенський амоніт <i>Parapuzosia daubréei</i> Grossouvre з Волино-Подільської плити	22
С. П. Коцюбинський, <i>Inoceramus lamellatus</i> sp. n. з верхньотуронських відкладів Волино-Подільської плити	27
К. А. Татаринов, Знахідки часничниць (<i>Pelobatidae, Amphibia</i>) у четвертинних відкладах західного Поділля	32
С. І. Пастернак, Палеонтологічні колекції науково-природознавчого музею АН УРСР	36

Зоологія

Ф. І. Страутман, Зміни в орнітофауні західних областей України в ХХ ст.	42
К. А. Татаринов, Результати вивчення теріофауни західних областей України вітчизняними зоологами	49
О. П. Кулаківська, В. М. Івасик, Зараженість коропів паразитами в ставках з різним водопостачанням	63
О. П. Кулаківська, Матеріали до фауни паразитів риб водойм західних областей України	69
І. К. Загайкевич, До вивчення кормових зв'язків шкідливих лісових комах	78
Я. В. Брицький, В. І. Здун, Нові дані про деяких комах-шкідників цукрових буряків Львівської області	84
Ф. І. Страутман, Нарис орнітофауни Радянських Карпат	87
І. І. Турянін, До фауни гамазових кліщів Закарпатської області УРСР	93

Ботаніка

В. М. Мельничук, Огляд родів <i>Grimmia</i> та <i>Dryopteris</i> бріофлори УРСР	97
К. А. Малиновський, Структурні і флористичні зв'язки деяких фітоценозів субальпійського пояса Українських Карпат і питання їх генезису	116
Т. К. Зеленчук, Запаси насіння в ґрунті пасовищ Дублянської долини в околицях Львова	123

СОДЕРЖАНИЕ

Палеонтология

П. П. Балабай, К изучению птераспид нижнего девона Подолии. Сообщение I	20
С. И. Пастернак, С. П. Коцюбинский, Гигантский аммонит <i>Parapuzosia daubréei</i> Grossouvre с Волино-Подольской плиты	26
С. П. Коцюбинский, <i>Inoceramus lamellatus</i> sp. n. из верхнетуронских отложений Волино-Подольской плиты	30
К. А. Татаринов, Находки чеснотниц (<i>Pelobatidae, Amphibia</i>) в четвертинных отложениях западной Подолии	35
С. И. Пастернак, Палеонтологические коллекции Научно-природоведческого музея АН УССР	40

Зоология

Ф. И. Страутман, Изменения в орнитофауне западных областей Украины в ХХ ст.	48
К. А. Татаринов, Результаты изучения териофауны западных областей Украины отечественными зоологами	61
О. П. Кулаковская, В. М. Ивасик, Зараженность карпов паразитами в прудах с различным водоснабжением	68
О. П. Кулаковская, Материалы к фауне паразитов рыб водоемов западных областей Украины	76
И. К. Загайкевич, К изучению кормовых связей вредных лесных насекомых	82
Я. В. Брицкий, В. И. Здун, Новые данные о некоторых насекомых — вредителях сахарной свеклы Львовской области	86
Ф. И. Страутман, Очерк орнитофауны Советских Карпат	92
И. Турянин, К фауне гамазовых клещей Закарпатской области УССР	96

Ботаника

В. М. Мельничук, Обзор родов <i>Grimmia</i> и <i>Dryopteris</i> бриофлоры УССР	115
К. А. Малиновский, Структурные и флористические связи некоторых фитоценозов субальпийского пояса Украинских Карпат и вопросы их генезиса	121
Т. К. Зеленчук, Запасы семян в почве пастбищ Дублянской долины в окрестностях Львова	131